

mål+²mæle

数
独

Stednavnes køn, fynismer?

og andre læserspørgsmål og -svar side 2

Morterisk ortografi

Et gammelt redskab kaster lys på
retskrivningsproblematikker side 6

Kroatiske krabater

Side 9-etymologien side 9

Et citat er ikke bare et citat

Se hvorfor side 10

Hvad er humor i grunden – sprogligt set?

Læs om ufrivillig humor i en tværspørglig
kontekst side 17

En sprogforskers sidste ord

Vi bringer nogle mindeord om og en artikel af
sprogpsykologen Lars »Chandresh«
Henriksen side 23

Sprogligt had i den helt store skala

Mål og Mæle byder velkommen til
misantropiske sprøjterier side 30

Test din viden om sprog i Fjernøsten

bagsiden

Spørgsmål og svar om sprog

2

Hvordan staver man til pistil?

6

Side 9-etymologien: krabat

9

»Jeg var sån fuck mit liv«

10

Humor er en sjov størrelse

17

Mindeord

23

Sprog og tavshed

26

Velkommen i Mål og Mæle

30

Sprogviden

32

Sproget er jo ikke selv en
ting; det er et slags
system af tegn og regler.

Johannes Sløk (1970)

Spørgsmål og svar om sprog

Denne brevkasse bringer spørgsmål og svar om sprog, men også fine detaljer i sproget som man bliver opmærksom på, og som man vil gøre andre bekendt med. Går du rundt og tænker på sproglige spørgsmål, så send et brev om dem til redaktionen. Vi vil svare på brevet hvis vi kan. Ellers kender vi nok nogen vi kan sætte til det. Send brevet til:

redaktion@malogmale.dk

? Tyske bynavne og grammatisk køn i relativsætninger

Jeg er stødt på et lille sprogligt problem, eller rettere en af mine tyskkolleger er. Det drejer sig om pronomenet i relativsætninger som: »Trier, som regnes for at være Tysklands ældste by ...«. Kunne en tysker sige: »Trier, das als älteste Stadt Deutschlands gilt...«? Ville en tysker måske foretrække: »Trier, die als älteste Stadt Deutschlands gilt...«? Eller ville en tysker helt undgå konstruktionen?

Michael Hallundbæk,
N. Zahles Gymnasium

? Lad os starte med at konstatere, at en tysker (og andre tysktalende) kan finde på at sige og skrive alt muligt, som det ikke er hensigtsmæssigt at lægge sig op ad som learner. Og hvad de foretrækker, er faktisk endnu farligere at gå ud fra. Det afgørende er, hvad tysk grammatik p.t. foreskriver

(grammatik ændrer sig over tid, og det kan ords køn også gøre).

Grammatik er de implicite sprog-mønstre, gode og sikre sprogbrugere følger. Det er noget meget abstrakt noget, men alligevel noget, som menneskets hjerne er eminent til at udlede af andres sprogbrug indtil en vis alder. Min datter demonstrerede i en alder af ca. 2½ år, at man kan lære at bruge tysk grammatik ubevidst – jo mere desto bedre – ved at se en smule tysk børne-tv, idet hun på puslebordet pludselig spontant sagde »Meine Blee« (»ble« hedder på tysk *Windel*, så hun aflirede ikke en frase som en beostær, men producerede en selv, vel at mærke uden stød), hvad der afslørede hele 4 indlærte grammatiske principper på tysk: (1) Tysk har som regel lang stødløs vokal, hvor vi har kort med stød (*ble*); (2) det tyske possessivpronomen er *mein*; (3) tyske substantiver, der ender på -e, er ofte femininum; (4) bøjningsendelsen i femininum nominativ singularis er -e.

Gid det altid gik så gnidningsfrit! Det står læseren frit for at drage pædagogiske slutninger herudfra. Selv fik jeg kuldegysninger af dette lille hverdagsmirakel.

En grammatikbog er bare et forsøg på at formidle nogle af disse mønstre (jeg undgår med vilje ordet *regler*, fordi det lugter (undskyld ordet i konteksten) lidt af noget absolut, nogen har fundet på, og som andre skal slås oven

i hovedet med, fx konkret i form af en tung tysk grammatik).

Grammatik er fx også, at både dansk og tysk indeholder ordklassen substantiver, og at disse har til tider variabelt køn, også kaldet genus. Fx er *Mail* i Forbundsrepublikken femininum, mens det i det tysksprogede Schweiz er neutrum. At bynavne på tysk er intetkøn, fremgår af diverse autoritative kilder som fx *Duden Universalwörterbuch* og *Duden Grammatik*, men vi kan også selv tjekke det empirisk: Bynavne i tysk har ud fra teksteksemplerne i DWDS-Korpus på nettet rent faktisk genus neutrum, også selv om det kan være svært at konstatere, fordi navne ofte optræder artikelløse (de er født definite, da de pr. definition er unikke). Det kræver derfor et underled, et attribut, for at genus bliver synligt, fx »das Köln meiner Jugend« (min ungdoms Köln); »das kriegszerstörte Dresden (det krigsødelagte Dresden). Af titlen på den tyske fodboldklub HSV's slagsang *Mein Hamburg lieb' ich sehr* kan man også se, at *Hamburg* er neutrum, selvom bynavnets sidsteled *-burg* i almindelig grammatisk logik ville resultere i et substantiv af hunkøn (og pronominet ville så være *meine*). Et attribut kan netop også være en relativsætning: »Immer ist es Berlin, das in den Vordergrund tritt«.

At bynavne altså er neutrum, kan ingen grammatisk konstruktion lave om på, heller ikke den nævnte relativkonstruktion. Ser vi fx på dette eksempel fra DWDS-Korpus: »die Stadt Berlin, die selbst kein Geld hat«, så er det intet gyldigt modargument. Her refere-

rer relativpronomenet (det henvisende stedord) nemlig ikke til *Berlin*, men til *Stadt*, også selv om *Berlin* står i umiddelbar nærhed af relativpronomenet. Det er ikke usædvanligt, heller ikke på dansk, også selv om krakilere kan påstå, at det altid er det seneste ord, der henvises til. Fx gælder det ikke dette eksempel: »Den gamle by er et dejligt sted – den vil jeg besøge igen«.

Sagen er grundlæggende, at vi her har med to forskellige fænomener at gøre: 1. et proprium (egennavn), nemlig *Berlin*, og 2. et appellativ (fællesnavn), nemlig *Stadt*. Disse to substantiver har hver sit genus. Resten er et spørgsmål om analyse: Overleddet med tilknyttet relativsætning, »Trier, das als älteste Stadt Deutschlands gilt...«, er et prædikativ til subjekt. Subjektet får knyttet en prædikation til sig, som indplacerer det i klassen af byer. *Stadt* er femininum. Men det ændrer ikke på relativpronomenets genus, der her klart koordinerer med subjektet, som det anaforisk (tilbagevisende) refererer til, og der som bynavn med meget få undtagelser altså er neutrum.

Jeg tror, at det, der går galt her, og som overhovedet udløser tvivl og diskussion, er, at relativpronomet forveksles med den (i nogle bøjningsformer) med relativpronomet homonym (ensartede) bestemte artikel *der*, der bl.a. har funktionen eksplicit at markere det overordnede substantivs genus. Dermed kommer man muligvis til at blande konstruktionen sammen med en apposition: »Trier, die älteste Stadt Deutschlands, ...«. Her er *die* intet relativpronomen, men netop den

bestemte artikel, der ikke henviser til en størrelse et andet sted i teksten, men »blot« identificerer byen som allerede velkendt. Og her er der *kun* mulighed for *die*.

En konstruktion af typen »*Trier, die als älteste Stadt Deutschlands gilt ... « er altså i strid med tysk morfosyntaks. Men der er ingen grund til at undgå den overordnede konstruktion som sådan, der i hvert fald i princippet er helt uproblematisk at tolke og smukt (ja, du læste rigtigt) og grammatisk korrekt tysk.

KF

? Tidens tand

Hvorfor siger vi dog *tidens tand*? Hvad er motivet bag dette udtryk?

Karina Bruhn Larsen,
Nærum

! I den 35 bind store *Ordbog over det Danske Sprog* (som jeg ved hver flytning seriøst overvejer, om jeg skal slæbe med mig, når den nu i mange år har ligget frit tilgængelig på internettet uden at veje et gram eller fylde en kubikmillimeter) er opslagsordet *Tand* inddelt i ikke færre end 14 forskellige betydninger eller betydningsnuancer. Det særlige ved *ODS'* opbygning er, at alle overførte eller metaforiske betydninger af et ord, herunder også faste billedlige flerordsforbindelser, er beskrevet under den specifikke delbetydning, de vurderes at tilhøre. I dag ville man (som i *Den Danske Ordbog*) snare isolere alle faste flerordsudtryk og præsentere og beskrive dem en bloc ud fra en forestilling om, at *ODS'* tilgang

er meget kringlet og kan være svær at håndtere og forstå for ordbogsbrugeren. Betydningsinddelingerne bliver ikke alene mange. De bliver også meget sofistikerede og lange. Her er nogle eksempler på betydninger i *ODS*:

1. En af dem er tanden set i forhold til taleevnen: »i udtryk for tændernes forhold til talen olgn.; i forb. (i)gen-nem ell. (nu især) (i)mellem tænderne, i udtryk for skodesløs (utydelig, hviskende), skabagtig (sippet), forbitret (sammenbidt) maade at tale paa.«
2. En anden er tænderne opfattet som grænsen mellem det ydre (synlige) og det indre (usynlige): »man kan ikke se en længer(e) end til tænderne olgn.«
3. En tredje er i »udtryk for (tændernes særlige tilstand som vidnesbyrd om) appetit, lyst til (god) mad og drikke.«
4. Et fjerde aspekt er det, som er det aktuelle her. Det fokuserer på tandens funktion som del af fordøjelsessystemet, dvs. som del af den nedbrydelsesproces, der gør næringsoptagelsen og den endelige affaldsudskilning mulig: »billedl., om hvad der virker som en bidende (skarp) ell. især (stadig) gnavende, fortærende, tilintetgørende tand.«

Tidens tand er altså en metafor; en indirekte sammenligning af tiden med en tand, der gnaver og nedbryder faste strukturer med henblik på deres endeligt. Jf. fx Shu-bi-duas sang *Adonis And* (fra 9'eren, 1982: »14 dage og nætter i

Grækenland / Det' en ø der er plaget af
tidens tand / På Akropolis: Alle søjler
er blevet krumme / Selv Adonis har
tabt den dumme – mand / Lissom An-
ders And«.

KF

? Komme lappende

Kære *Mål og Mæle*!

Jeg talte med en 46-årig bekendt fra Odense, som også er opvokset der, men hvis forældre stammer fra hhv. Jylland og Sjælland. Hun brugte udtrykket *komme lappende* i sammenhængen »NN (= hendes 12-årige datter) kom lappende med sin dyne« om natten for at putte sig hos moderen. Er det et fynsk (eller vestdansk eller andet) dialektudtryk? Hun mente i hvert fald, at udtrykket var ret normalt på Fyn. Jeg har selv aldrig hørt det. Hun havde lidt

svært ved at give en præcis betydningsforklaring. Kan *Mål og Mæle* hjælpe med begge spørgsmål?

To andre ord, jeg har bemærket hos den nævnte taler, og som jeg delvist kender andetsteds fra i vestdansk, er en udbredt brug af *rumpe*, hvor rigsdansk nok tenderer mod *numse*, samt svært brugt adverbialt (*svært glad*, *svært underholdende* etc.).

Kirsten Mogensen,
København N

! I redaktionen kender vi ikke selv udtrykket *komme lappende*. Kan vores kloge læsere hjælpe os med at indkredse det geografisk og betydningsmæssigt? Og er der hjælp at hente derude til de to andre delspørgsmål også?

Red.

mål+mæle

Grundlæggere: †Erik Hansen og Ole Tøgeby

ISSN 0106-567XP

Hjemmeside: www.malogmaele.dk

Mål og Mæle udgives i samarbejde med Institut for Engelsk, Germansk og Romansk og Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab ved Københavns Universitet.

REDAKTION: Ken Farø og Thomas Olander

VIDENSKABELIGT PANEL: Kasper Boye, Carsten Elbro, Holger Juul, Jørn Lund og Eva Theilgaard Brink

LÆSERPANEL: Anders Bay, Jørgen Buur Jakobsen og Karsten Matzen

REDAKTIONSSEKRETÆR: Lene Vinther Jensen

ILLUSTRATOR: Hartmut Stockter

TYPOGRAFISK DESIGN: Henrik Birkvig

SKRIFT: FF Olsen SATS: Thomas Olander

TRYK: Campus Print, Københavns Universitet

EKSPEDITION OG ABONNEMENT:

Blad og plakat kan fås i Netbutikken via www.malogmaele.dk eller hos Campus Print, Københavns Universitet, Karen Blixens Vej 4, 2300 København S, tlf. 35 32 91 61.

Meddelelse om adresseændring og opsigelse af abonnement sendes til: redaktion@malogmaele.dk

Mål og Mæle udkommer 3 gange pr. årgang, og abonnementsprisen er 170,00 kr. i Danmark.

Eftertryk af tekst og illustrationer er tilladt når kilden angives.

Spørgsmål til læserbrevkassen samt manuskripter til *Mål og Mæle* sendes til: redaktion@malogmaele.dk

Hvordan staver man til *pistil*?

Af Jürgen Beyer

Alle ordbøger er enige om, at en støder i en morter kaldes for *pistil*. Ordet har fælleskøn, så det hedder altså *en pistil*, *pistillen*. Det er lidt mærkeligt, fordi ordet er afledt af latinsk *pistillum*, som har intetkøn, ligesom det tyske *Pistill*, men i dansk skriftsprog er der ingen tvivl om køn eller retskrivning.

Nu er ordet ret sjældent i talesproget. Det gælder i øvrigt også for dets anvendelse i botanikken, hvor det betegner »den hunlige del af en blomst«. Denne blomsterdetalje ligner en morterstøder i udseende, blot i meget mindre størrelse. Pudsigt nok gøres der på engelsk forskel mellem *pistil* og *pestle*. Det første er en pistil i en blomst, det andet en pistil i en morter – men begge ord har samme oprindelse, den samme som dansk *pistil*. I øvrigt kunne man i en engelsksproget beskrivelse fra et dansk auktionshus læse »mortars with pestils«. I stedet for det korrekte engelske *pestle* ser vi det forkerte danske *pestil*, som er galt på to måder: Det hedder *pistil* og ikke *pestil* på dansk, og et dansk ord er i det hele taget malplaceret i en engelsk varebeskrivelse. I denne sammenhæng foreligger der nemlig snarere et dansk ord i en engelsk tekst end en sammenblanding af de to engelske ord, som det vil fremgå af en undersøgelse af det

danske ord *pistil* i betydningen »morterstøder«.

Ved rydning af et dødsbo støder man af og til på en messingmorter. I det 19. århundrede var de meget udbredte og anvendte, og i det 20. århundrede blev de gerne opstillet som pynt, men nu til dags er de ikke særligt eftertragtede. Medmindre den arvede genstand er mere end 150 år gammel og stempet af producenten, kan det være svært at få den solgt til en antikvitsbutik. Heldigvis findes internettet, hvor privatpersoner kan forsøge at sælge alt mellem himmel og jord direkte til køberen.

Når sælger beskriver varen, bliver vedkommende nødt til at stave til *pistil* (medmindre man skriver *støder* – eller endda *stang*, *stav* og *knuser* – i stedet for). Eftersom ordet *pistil* er ret sjældent, har de fleste sprogbrugere næppe set det skrevet særligt tit. De private sælgere har måske kun brug for at skrive ordet denne ene gang. Antikvitetshandlere derimod burde oftere støde på ordet, men deres faglige baggrunde kan være meget forskellige.

Pistil er et fremmedord og svarer ikke til oprindeligt danske ords fonetiske struktur eller stavemåder. Trykket ligger på anden stavelse, og vokalen i den første stavelse er ikke reduceret til *e* – i hvert fald ikke i rigsdansk. Selv

om ordet ender med stød, har det ikke *d* som sidste bogstav ligesom fx *ild* eller *dild*. I modsætning til ord som *taktil* eller *fragil* er stødet placeret i og ikke før *l*'et.

Jeg har læst mange annoncer for mortere. Mens *morter* og *støder* næsten altid staves korrekt i annoncerne, staves *pistil* ofte forkert. Man finder således »pestil«, »piesstil«, »pisstil«, »pist(e)«, »pistel« og »pister«. Bortset

fra en skrivemåde som »pistl« er der sandsynligvis ikke tale om slåfejl, fordi ordene ofte optræder konsekvent med samme stavemåde indenfor én og samme annonce. Og de usædvanlige stavemåder er ikke begrænset til én annonce, men findes i tekster af flere sælgere.

»Pistel« og »pister« tyder på, at ordet har tryk på første stavelse. I »pestil« er den tryksvage vokal reduceret

*Pistilleben. Morter med original pistil.
Fremstillet på Kobbermøllen ved Flensborg i midten af det 19. århundrede.*

til e. Ved »piesstil« og »pisstil« har skriveren måske set ordet *stil* i ordets anden halvdel; det er ikke helt klart, hvor stavelsesgrænsen ligger i dette ord og hvor stødet skal placeres. Stave-måden »pister« lader formode, at sæl-geren har hørt ordet for længere tid siden og ikke rigtigt kan huske det mere. »Piesstil« er måske influeret af *pedestal*. »Pist(e)« forekommer i føl-gende sammenhæng: »Pisten vejer ... 650 gram«; derfor kan man ikke se, om ordet har en eller to stavelser. Derimod har jeg ikke set stavemåderne »pistild« eller »pestild« endnu, selvom de ville have den fordel klart at markere, at or-det udtales med stød.

Jeg har undladt at give henvisninger til konkrete annoncer, og det af to grunde. For det første vil annoncerne normalt blive slettet efter gennemført salg, for det andet er det ikke artiklens formål at udstille privatpersoner for deres ejendommelige stavemåder.

Også for *morter* kan man finde mere eller mindre overraskende stavemåder som *mortel* eller *mørtel*, men de fore-kommer – bortset fra *morder* – ikke så hyppigt som varianterne for *pistil*. *Mor-tel* er det svenske ord for »morter« med samme oprindelse som det danske, idet begge ord i sidste ende går tilbage til lat. *mortarium* (»morter«). Det gør ordet *mørtel* også, fordi mørtel indehol-der kalk, som oprindeligt blev pulveri-seret i en morter, men ellers har *mør-tel* og *morter* ikke meget til fælles nu om dage. En morter kan anvendes som våben til at slå nogen ihjel med, men stavemåden *morder* skyldes nok, at der i midten af begge ordene udtales et *d*.

Annoncer af denne slags er en ud-mærket kilde til forskning i skrift-sprogets anvendelse, eftersom de kan indeholde ord, der forekommer sjæl-dent i talesproget, men som dårligt kan undværes i beskrivelsen af varen. Når sprogbrugeren ikke er klar over ordets fremmede oprindelse eller ikke kender noget til det sprog, ordet er lånt fra, kan det fremmede ord ubevidst tilpas-ses modersmålets skrivekonventioner. Man kunne også sige, at vi her kan iagttage et fremmedord på vej til at bli-ve et låneord.

Jürgen Beyer, ph.d. i historie,
Tartu Ülikooli Raamatukogu
(Tartu Universitetsbibliotek), Estland

Side 9-etymologien:

Krabat

Der er ord der bare er lidt sjove uden at man helt kan sige hvorfor. Sådan har jeg det med *krabat*.

Med *Den Danske Ordbogs* formulering betegner *krabat* som udgangspunkt en »uregerlig eller vild person«, men kan også henvise til bl.a. en »uhåndterlig genstand«. Hvor kommer *krabater* fra? Umiddelbart kunne man måske fristes til at tro at de havde med akrobater at gøre, men det har de slet ikke, i hvert fald ikke etymologisk. Akrobater er oprindeligt »højdegænger« – en sammensætning af græsk *ákros* »højest, yderst« og en afledning af verbet *baínein* »at gå«.

Krabater kommer derimod sydfra, nærmere bestemt fra Balkanhalvøen. Under Trediveårskrigen (1618–1648) blev kroaterne nemlig ifølge *Ordbog over det Danske Sprog* (ODS) »berygtede for deres vildhed, røverier osv.«. Etnonymet (folkeslagsbetegnelsen) *kroat* blev derfor indlånt i nedertysk i formen *krabat* med betydningen »vildt eller ustyrligt barn«. Det nedertyske ord blev så – som så mange andre – lånt videre til dansk. ODS gør opmærksom på at *krabat* engang faktisk kunne bruges i betydningen »kroat«, fx af Holberg (»de Tillyske tropper [dvs. den tyske feltherre Tillys tropper] ... vare mestendeel Crabater«).

En oprindelig betydning »kroat« genfindes i øvrigt i et andet dansk ord, der vel kun bruges sjældent i vore dage.

Det er ordet *kravat*, der betegner en halsklud, og som er kommet ind i dansk via fransk og tysk. Hvis man kan tysk, kan man nok genkende ordet *Krawatte*, der jo betyder »slips«. De kroatiske soldater var kendt for andet end deres uregerlighed, nemlig deres halsbind, som så altså også blev opkaldt efter dem.

TO

Kroatisk rytter.

Illustration: Wikimedia Commons.

»Jeg var sån fuck mit liv«

Af Josefine Straube Hansen

Citater, eller direkte tale, er et sprogligt virkemiddel, der både i skrift- og talesproget bruges til at beskrive hændelser, tanker eller følelser. Når man vil markere et citat i skriftsproget, bruger man typisk kolon og anførselstegn. Men da disse tegn jo ikke findes i talesproget, har man andre måder at sikre, at det citerede bliver opfattet som et citat og ikke forstået som den talendes egne ord. Det, som er markeret i følgende autentiske ytring, er et eksempel på et citat:

*så sagde Laura i halvlegen sån der **det er fordi jeg har for store sko på***

Der er flere grunde til, at det er tydeligt, hvilken del af ytringen der skal opfattes som et citat. For det første skiftes deiksis, dvs. at pronominer og tempus følger den citerede talers synsvinkel frem for den nuværende talers. I oversætningen omtales den citerede taler altså som Laura, mens der i citatet bruges pronomenet *jeg*. På samme måde er verbet *sagde* i oversætningen bøjet i præteritum, mens *har* i citatet bøjes i præsens. For det andet indledes citatet med det anførende verbum *sagde*, som fortæller, hvilken handling der citeres, i dette tilfælde noget, der er blevet sagt. Og for det tredje indledes citatet også med småordsforbindelsen

sån der (*sån* er en lydlig sammentrækning af *sådan*).

Jeg har undersøgt fire veninders brug af citater for at finde ud af, hvilke typer citater de bruger, samt hvordan de markerer dem.

Fremgangsmåde

Undersøgelsen er foretaget på baggrund af en times optagelse af en uformel samtale mellem fire gode veninder i alderen 20–21 år. Her er det værd at bemærke, at kvindernes sprogbrug kan være påvirket af deres indbyrdes gruppejargon samt gentagelser i kraft af deres tætte relation. Hyppige forekomster af bestemte ord eller vendinger kan altså være et udtryk for, at kvinderne gentager hinanden, og kan ikke nødvendigvis antages at afspejle en ungdomssproglig tendens. Optagelsen er fra 2019 og er i alt tre timer lang, men kun citater fra den første time er brugt i undersøgelsen. Kvinderne stod selv for at tænde og slukke optageren, og jeg var derfor ikke selv til stede under samtalen. I optagelsen er der i alt 78 citater, som dermed danner grundlag for undersøgelsen. Jeg har først opdelt citaterne efter citattype, og derefter har jeg kigget nærmere på, hvilke anførende verber og småord eller småordsforbindelser der bruges til at indlede citaterne.

Forskellige typer citater

Citaterne kan opdeles i tre forskellige typer: specifikke citater, hypotetiske citater og generiske citater. Eksempel 1–3 viser forskellen på de tre typer.

- 1 *så var jeg sån **kan jeg låne en kortærmet af nogen*** (specifikt citat)
- 2 *hvis du ringer til din mor og siger **øj hej mor sån jeg er ret broke denne her måned*** forventer du så ikke din mor overfører nogle penge (hypotetisk citat)
- 3 *ja der er du lidt mere sån **nå så kan det sgu ikke lykkes for mig i dag*** (generisk citat)

De specifikke citater gengiver noget, en taler hævder er blevet sagt, gjort, tænkt osv. Som den eneste af de tre typer har et specifikt citat et forlæg, dvs. citatet gengiver en tidligere begivenhed, hændelse eller tilstand. Eksempel 1 er et eksempel på et specifikt citat, hvis forlæg er en anmodning om at måtte låne en kortærmet bluse. Hypotetiske citater afbilder noget, taleren hævder kunne være blevet sagt, gjort, tænkt osv. Eksempel 2 er dermed et hypotetisk citat, da der gennem citatet opstilles en situation, som ikke er sket i virkeligheden. Endelig afbilder generiske citater noget, taleren hævder gennemgående siges, gøres, tænkes osv. Eksempel 3 kan altså karakteriseres som et generisk citat, da det i dette tilfælde bruges som et eksempel på, hvordan en person typisk ville udtrykke sig.

De fire kvinder i denne undersøgelse bruger lige mange specifikke og generi-

ske citater, nemlig 37 % af hver (N=29, dvs. samlet antal forekomster: 29), mens de bruger lidt færre hypotetiske citater (20 %, N=20). Som oftest bruger de altså citater til at fortælle om en specifik begivenhed, hændelse eller tilstand og som udtryk for, at noget gennemgående siges, gøres eller tænkes. I lidt færre tilfælde bruger de citater til at opstille en hypotetisk situation.

Anførende verber

Det verbum, der i oversætningen indleder citatet, kaldes et anførende verbum. Et anførende verbum kan enten være traditionelt eller utraditionelt. Et traditionelt anførende verbum angiver eksplicit, hvilken handling der citeres. Dette gælder ikke for utraditionelle anførende verber. Eksempler på traditionelle anførende verber er f.eks. verberne *sige*, *tænke* og *skrive*, mens eksempler på utraditionelle anførende verber er verber som *være*, *blive* og *tage*. I eksempel 4 og 5 indledes citatet af henholdsvis et traditionelt og et utraditionelt anførende verbum.

- 4 *det er ligesom i dag hvor Fanny **skriver** jeg er der om fem minutter*
- 5 *ligesom med Viola hvor hendes mor siger hun ikke må låne bilen men de skal ikke engang selv bruge den hvor jeg også bare **er** sån hvorfor fanden må du så ikke låne den*

Mens det i eksempel 4 er tydeligt, at det er en »skrive-handling«, der citeres, kan der ved eksempel 5 være tvivl om, hvorvidt det citerede rent faktisk

er blevet sagt og ikke blot tænkt eller følt.

En taler kan også helt undlade at bruge et anførende verbum, hvilket typisk er tilfældet i citatdialoger som i eksempel 6. I sådanne tilfælde udfylder et småord eller en småordsforbindelse det anførende verbs funktion; disse er markeret med fed i eksemplet. Bemærk, at de tilfælde af *sån*, der ikke er markeret med fed, har andre funktioner.

- 6 *så hun sån så ham dørmanden sån jeg ved godt det ikke er dit pas der står atten på passet men det er enogtyve om lørdagen her så sån musen hjem i seng sån det er mig på mit pas*

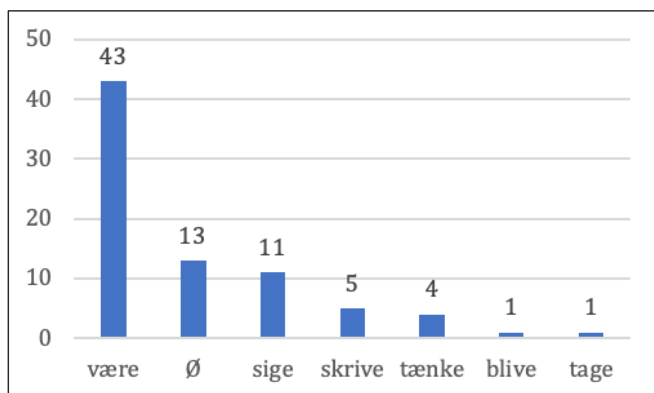
I eksempel 6 citeres der flere talere, henholdsvis dørmanden og kvinden, der gerne vil ind på diskoteket. Den nuværende taler indleder altså et citat med »så hun sån så ham dørmanden sån«, hvorefter dørmanden citeres: »jeg ved godt det ikke er dit pas der står atten på passet men det er enogty-

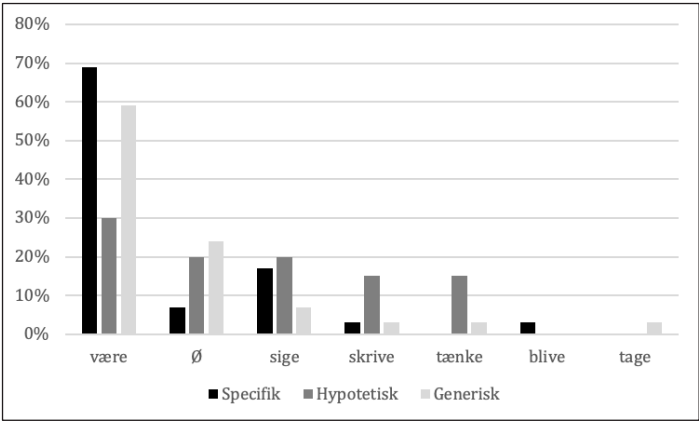
ve om lørdagen her«. Herefter kommenterer den nuværende taler »så sån musen hjem i seng sån« og indleder dermed næste citat »det er mig på mit pas«, hvor det nu er kvinden, der citeres. Som eksemplet viser, er det i sådanne tilfælde ikke nødvendigt at bruge et anførende verbum til at indlede citatet, og skiftet mellem talere kan nøjes med at blive markeret med et småord, i dette tilfælde *sån*.

58 % (N=45) af kvindernes citater indledes med et utraditionelt anførende verbum (*være*, *blive*, *tage*), mens 25 % (N=20) af citaterne indledes med et traditionelt (*sige*, *skrive*, *tænke*). Ved 17 % (N=13) af citaterne undlades der helt et anførende verbum. I Figur 1 ses en oversigt over, hvilke anførende verber talerne bruger til at indlede citaterne, samt antal gange de bruges. Når citater ikke indledes af et anførende verbum, er det angivet som tilhørende kategorien »Ø«.

Figuren viser, at når talerne bruger utraditionelle anførende verber (*være*, *blive*, *tage*), er *være* det markant hyppigste valg, mens *blive* og *tage* kun

Figur 1: Oversigt over antallet af forskellige anførende verber.

Figur 2: Procentvis andel af anførende verber fordelt på citattype.

bruges til at indlede et enkelt citat hver. Næst efter brugen af være sker det hyppigst, at kvinderne undlader at bruge et anførende verbum. Brugen af traditionelle verber er fordelt mellem sige, skrive og tænke.

Figur 2 angiver den procentvise andel af de forskellige anførende verber fordelt på citattype, dvs. hvor mange procent af hvert enkelt anførende verbum der bruges til at indlede henholdsvis specifikke, hypotetiske og generiske citater.

Figur 2 viser, at hypotetiske citater i færre tilfælde indledes med være end de to andre citattyper. I nedenstående citater ses eksempler på de tre citattyper, alle indledt med være:

- 7 så var jeg sån **rolig nu der sker dig ikke noget** (specifikt citat)
- 8 han ville være sån **du laver ikke en skid herhjemme** (hypotetisk citat)
- 9 der er jeg jo også bare sån **vi skal være kærestes og have børn sammen** (generisk citat)

Som tidligere beskrevet har specifikke citater som den eneste af de tre citattyper et forlæg. Derfor er det i mange tilfælde ikke nødvendigt at specificere, hvilken handling der citeres, da det oftest kan udledes af konteksten. Det kan forklare, at være bruges oftere ved specifikke citater, da det som utraditionelt anførende verbum kan dække over flere forskellige handlinger. Ved hypotetiske citater er der derimod ikke noget forlæg, hvorfor det som oftest vil være

	SPECIFIKKE		HYPOTETISKE		GENERISKE	
PRÆS.	30 %	(N=8)	88 %	(N=14)	86 %	(N=19)
PRÆT.	66 %	(N=18)	12 %	(N=2)	0 %	(N=0)
PERF.	4 %	(N=1)	0 %	(N=0)	14 %	(N=14)

Tabel 1: Oversigt over de anførende verbers tempora.

nødvendigt at specificere den citerede handling, for at taleren kan forstå citatet. Derfor er det ved hypotetiske citater mere hensigtsmæssigt at bruge traditionelle anførende verber, der ekspllicit angiver, hvilken handling der citeres.

I Tabel 1 ses en oversigt over, hvilke tempora de anførende verber optræder i, når de indleder henholdsvis specifikke, hypotetiske og generiske citater.

Af Tabel 1 ses det, at når det anførende verbum indleder hypotetiske og generiske citater, optræder det oftest i præsens. Når det indleder specifikke citater, bøjes det derimod oftere i præteritum. Denne forskel kan igen afspejle, at kun specifikke citater har et forlæg. Da dette går forud for taletidspunktet, bruges præteritum som oftest. Når der i nogle tilfælde bruges præsens, er der tale om dramatisk/historisk præsens.

Småord eller småordsforbindelser

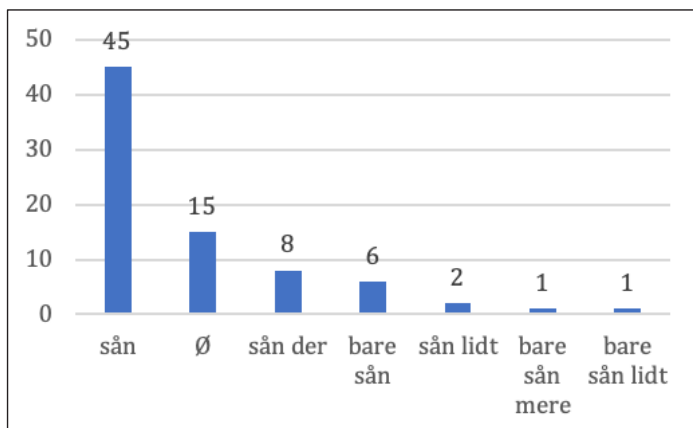
Citater indledes udover af et anførende verbum ofte også af et småord eller en

småordsforbindelse. Disse småord fungerer på samme måde, som et kolon gør i skriftsproget, idet de har mistet deres oprindelige betydning. I Figur 3 ses en oversigt over, hvilke småord eller småordsforbindelser kvinderne bruger til at indlede deres citater, og antal gange de bruges. Kategorien »Ø« er udtryk for, at citatet ikke indledes med et småord.

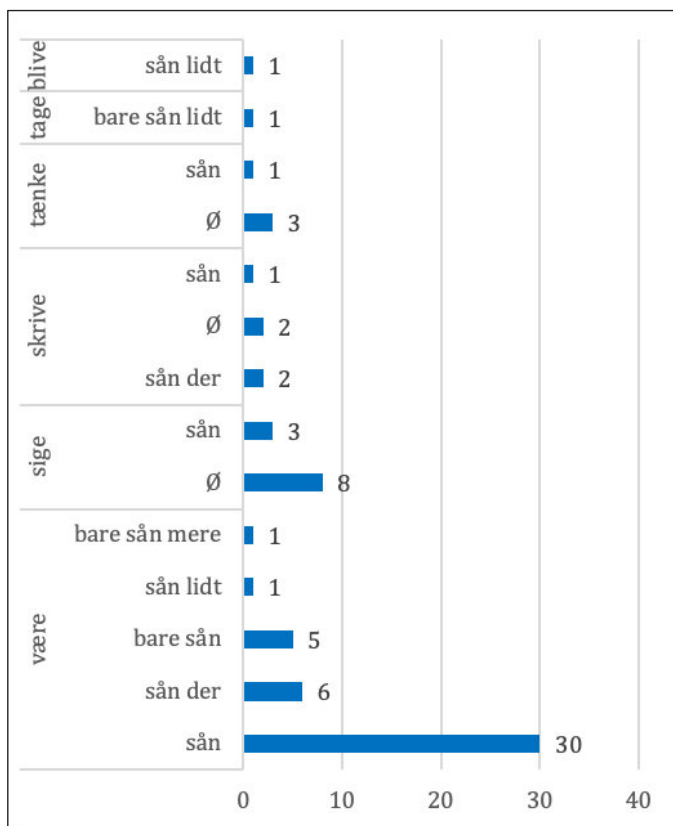
Figur 3 viser, at det markant hyppigste småord er *sån*, mens småordsforbindelserne alle er udvidelser af *sån*. I eksempel 10-12 indledes citaterne henholdsvis af *sån*, *sån der* og *bare sån mere*.

- 10 *da jeg mødte ham så sagde jeg sån sorry jeg skrev rolig*
- 11 *jeg var sån der ej det har jeg så ikke lige brug for lige nu*
- 12 *der tænker man også bare sån lidt hallo hvad sker der for dig*

I Figur 4 ses en oversigt over, hvilke anførende verber der forekommer sammen med hvilke småord eller små-

Figur 3: Oversigt over antallet af småord og småordsforbindelser

Figur 4: De anførende verbers kombination med småord.

ordsforbindelser. I figuren er »Ø« et udtryk for, at det anførende verbum forekommer uden småord.

I Figur 4 ses det, at der er flest forskellige kombinationer med *være*, men *være + sån* er den markant hyppigste kombination. I eksempel 13 ses et citat, hvor forbindelsen er brugt:

13 *jeg var sån lad være med at tage det som en fucking selvfølge at jeg henter dig*

At denne kombination er så hyppig, kunne tyde på, at talerne bruger *være + sån* som en fast forbindelse, hvor der dog er mulighed for modifikation af *sån*. Figuren viser også, at kun de traditionelle anførende verber (*sige*, *skrive*, *tænke*) kan indlede et citat uden et småord og oftest gør det. De utraditionelle anførende verber (*være*, *tage*, *blive*) kræver derimod *sån* eller en modifikation af *sån* for at kunne indlede et citat. I kvindernes citatbrug er det altså obligatorisk at bruge et småord, når

de vil indlede et citat uden at specificere, hvilken handling der citeres.

Seneste udvikling i en grammatikaliseringsproces?

Undersøgelsen af de fire kvinders brug af citater har vist, at kvinderne hyppigst indleder deres citater med det utraditionelle anførende verbum *være* og småordet *sån*. Forbindelsen *være + sån* er altså den hyppigste måde at markere citater på blandt kvinderne. Nedenfor ses yderligere eksempler på autentiske ytringer, hvor forbindelsen bruges.

- 14 *jeg var sån fuck mit liv*
 15 *der er du altid sån jeg ser sku tyk ud i den her*
 16 *jeg forstår ikke hvorfor du ikke bare er sån fuck that dude*

Denne undersøgelse har behandlet *sån* som citatindleder, men *sån* har også andre funktioner i det danske sprog. Ifølge *Den Danske Ordbog* betyder *sån*, eller *sådan*, når det bruges som adjektiv og adverbium, »af en bestemt art, som netop er eller vil blive omtalt«. Denne oprindelige betydning er vigtig, hvis man anskuer *være + sån* som seneste udvikling i en grammatikaliseringsproces. Grammatikalisering er en proces, hvor et leksikalsk tegn (indholdsord) udvikles til et grammatisk tegn (funktionsord), eller et mindre grammatisk tegn udvikles til et mere grammatisk tegn. Flere undersøgelser har beskrevet det engelske *be + like* og svenske *ba* som seneste trin i en sådan proces, og på samme måde kan *sån*

som citatmarkør beskrives som afledt af sin oprindelige funktion som adjektiv eller adverbium.

Det er ikke svært at forestille sig, at talere har fundet ordet i denne oprindelige betydning brugbart inden eksempelvis et generisk citat. Her har *sån* fungeret adverbielt i betydningen »af en bestemt art« efterfulgt af et citat, der har eksemplificeret denne »bestemte art«. Man kunne forestille sig, at *sån* er blevet brugt så hyppigt til at indlede generiske citater, at det over tid har mistet sin oprindelige betydning og fået funktion som citatmarkør, der kan bruges til at indlede alle tre citattyper. I denne funktion har det optrådt så ofte sammen med det anførende verbum *være*, at i hvert fald kvinderne i denne undersøgelse lader til at opfatte *være + sån* som en fast forbindelse, selvom de fortsat også bruger *sån* sammen med andre anførende verber.

Josefine Straube Hansen,
 kandidatstuderende i Lingvistik,
 Københavns Universitet

Humor er en sjov størrelse

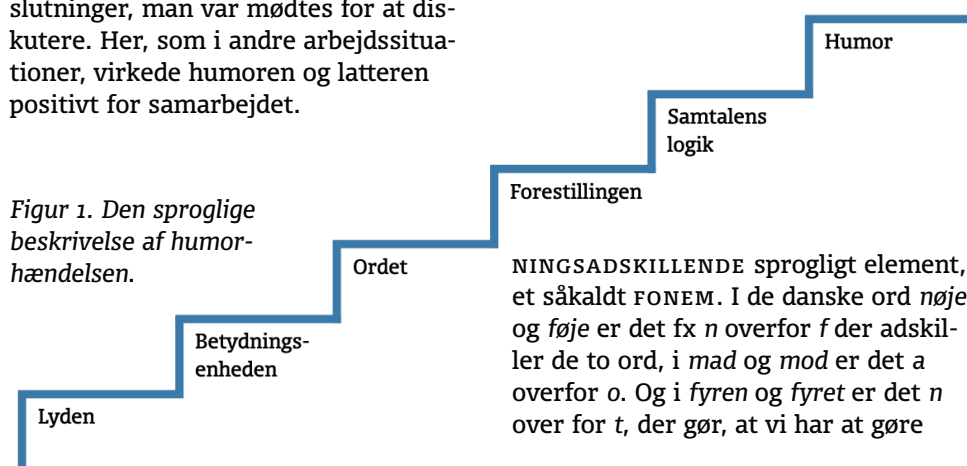
Af Lita Lundquist

Det er sjovt, når en kollega fra et andet land kommer brasende for sent ind i et stort møde med danske kolleger og undskylder, at hun er forsinket, med disse ord: »Fyren gik i stå midt i nat«. Bemærkningen udløste i alle fald smil og latter blandt hendes danske kolleger i forsamlingen.

Hvad var det lige, der skete?

Men hvad var det, der var så morsomt? Den udenlandske kollega lavede jo bare en lille fejl på dansk, da hun sagde *fyren* og nok mente *fyret*. En lille fejl men med en enorm effekt. Kollegernes sure miner og opsparede irritation blev fejlet væk og erstattet af en følelse af lettelse og velbehag – ja, nærmest af befrielse. Og resten af dagsordenen blev gennemført i en god og fordragelig stemning, hvor man fik truffet de beslutninger, man var mødtes for at diskutere. Her, som i andre arbejdssituationer, virkede humoren og latteren positivt for samarbejdet.

Figur 1. Den sproglige beskrivelse af humor-hændelsen.

Den minimale fejl med den maksimale virkning

Fejlen, den udenlandske kollega lavede, udløste latteren på et splitsekund. Som om en lunte blev tændt og fyrede en bombe af. Fejlen, der antændte denne »humor-« eller »latterhændelse«, kan beskrives ud fra næsten alle lingvistik-kens niveauer med en fodslæbende forklaring, der i sin langsommelighed ikke yder øjeblikkeligheden og det flygtige i begivenheden retfærdighed. Men her kommer den, forklaringen, hvor vi tager et trin ad gangen, opad, ved at fokusere på stadig større elementer i ytringen (se fig. 1).

Lyden

Det var den udenlandske kollegas brug af lyden *n*, der tændte luntten til latteren. Lyden *n* er et minimalt BETYD-

med to forskellige ord. Det var FONOLOGIENS trappetrin.

Betydningsenheden

Fonemet /n/ indgår i den minimale betydningsenhed *-en*, et MORFEM, der her angiver bestemthedsformen i FÆLLESKØN for substantiver overfor morfemet *-et*, bestemthedsformen for intetkøn.

Vi får altså via *fyren* aktiveret de to ord: *en fyr* overfor *et fyr*. Men det sjove er, at idet morfemet ADSKILLER de to ord, så FORENER det dem jo netop, og det er præcis forbindelsen mellem de to ord, der gør det sjovt. Vi danskere VED jo godt, hvad udlændingen egentlig mente: at det var hendes olie- eller gasfyr, der var gået i stå. Nu tager vi et trin til, fra betydningsenheden, morfemet, til ordet.

Ordet

Vi står nu vi med to forskellige ORD, eller LEKSEMER: *en fyr* og *et fyr*, der refererer til vidt forskellige størrelser i verden, men som lynhurtigt er blevet forbundet i humorhændelsen. Den Danske Ordbog skelner mellem tre betydninger af leksemet *fyr*:

- *fyr*¹: fælleskøn; uformelt: mandlig kæreste
- *fyr*²: intetkøn; anlæg der producerer varme ved afbrænding af fx olie, kul eller gas
- *fyr*³: fælleskøn; nåletræ med lange nåle der sidder i knipper – fx skovfyr og bjergfyr

Men hvorfor er det lige associationen mellem *fyr*¹ og *fyr*², der antændes, og

ikke en anden som til fx *fyr*³: nåletræet? Koblingen mellem *fyr*¹ og *fyr*² og udelukkelsen af *fyr*³-betydningen kan forklares ved, at de to første har trækket »mekanik« til fælles, et træk, der er foreneligt med resten af ytringen: »gik i stå midt i nat«. Et nåletræ kan nok gå i stå (i væksten), men næppe pga. en mekanisk fejl og slet ikke »midt i nat«.

OK, så står vi her på det leksikalske trappetrin med de to ord *fyren*: mandlig kæreste overfor *fyret*: olie-, kul- eller gasfyr, som vi griber og forener i luften. Men hvad er der sjovt ved det?

Forestillingen

Ord refererer jo ikke bare til noget i verden; når de optræder i sætninger, så vækker sætningen som helhed en FORESTILLING. Vi FORESTILLER OS noget, SER noget for os, når vi taler med nogen eller læser en tekst. Vi bygger en MENTAL eller KOGNITIV REPRÆSENTATION op over, hvad vi hører eller læser. Men vi tager også den viden, vi har om den konkrete situation og om (gængse) sagsforhold og begivenheder i vores omverden, til hjælp. Det bliver forklaret i den KOGNITIVE SEMANTIK, der forklarer humor som et skift mellem SEMANTISKE SCRIPTS.

Lad os forestille os hvad der skete på mødet, som om vi var der selv: Vi hører ytringen »Fyren gik i stå midt i nat«, mens vi sidder i en (formodentlig dødsens kedsommelig) arbejdssituation og er utålmodige efter at få mødet afsluttet og komme videre og hjem. Mødet trækker ud, fordi vi må vente på den franske kollega. Hun kommer en-

delig og forklarer sin forsinkelse. Det er, hvad vi kan forvente. At man kommer for sent, fordi man ikke har sovet pga. et teknisk problem, kan vi også forstå: det har de fleste prøvet, og det er del af vores baggrundsviden, et kendt semantisk script. Men når hun siger at »fyren« og ikke »fyret gik i stå midt i nat«, så skifter vi pludseligt og overraskende forestilling, fra noget kedeligt teknisk til noget soveværelsespikant. Vi forener lynhurtigt de to scripts i vores tanker.

At dét er sjovt, det finder vi en fin forklaring på hos Freud, som vi skal se, når vi har afrundet den sproglige vandrung op ad stigen, hvor vi slutter med beskrivelsen af sproget i brug.

Samtalens logik

Når vi læser en tekst eller sidder i et møde, hvor folk taler med hinanden, så har vi visse FORVENTNINGER til, at folk BIDRAGER til samtalen, at de bidrager til det FÆLLES MÅL, der er sat for samtalen; det gør samtalepartnerne ved at følge en »samtalelogik«, der gør, at de samarbejder. Den engelske sprogfilosof Paul Grice har endda angivet nogle regler for dette fundamentale »SAMARBEJDSPRINCIP«, der består i, at ens bidrag skal være SANDT, KLART, ENKELT og først og fremmest RELEVANT, på netop dét sted i samtalen. Modtageren af budskabet stoler på, at afsenders bidrag giver mening, og vil derfor gøre alt, hvad han eller hun kan for at finde denne mening.

Når vores franske kollega kommer busende ind og leverer en forklaring på sin forsinkelse med fyren, der gik i stå,

så SLUTTER kollegerne, (1) at hendes bemærkning må være en fejl, og (2) at hun må have ment *fyret*; ellers vil hendes udsagn ikke være relevant og give mening. Kollegerne drager denne slutning, fordi det er den HURTIGSTE på grund af den minimale erstatning af *n* med *t* og *-en* med *-et*. Rent hypotetisk kunne man jo godt forestille sig, at franskmanden tog fejl af ORDENE (og ikke bestemthedsformen); at hun ville sige, at *strømmen*, *fryseren*, *pc'en* eller noget andet teknisk havde svigtet midt om natten og forhindret hendes nattesøvn. Det er bare en meget længere sproglig omvej, der kræver flere slutninger, og derfor ikke ville kunne udløse latteren i et nanosekund, som det skete på mødet.

Vi er nu kravlet op til sprogbeskrivelsens femte og sidste trin, pragmatikken. Men hvor blev det sjove af i denne møjsommelige beskrivelse? Her må jeg ty til Freud.

Hvad er det SJOVE ved humor?

Når jeg tager Freud til hjælp, så er det, fordi den her beskrevne episode ville have glædet ham. Ikke kun fordi den er et skoleeksempel på, hvordan latter kan FORLØSE OPSPAREDE SPÆNDINGER (»relief-teorien«), men også fordi den sproglige »teknik«, vi netop har gennemtrawlet, passer som fod i hose med Freuds eksempler og forklaringer.

Freud forklarer i sin fine bog fra 1905, *Vitsen og dens forhold til det ubevidste*, HVAD det er, der er sjovt ved vitser, og vi kan af Freuds eksempler, der ligner det med *fyren* for *fyret*, se at *vits* skal forstås i en bred forstand som

humor og latter. Freud viser meget overbevisende, hvordan selv ganske små »fejl«, ubevidste som bevidste, i form af fortællelser, sproglige skævheder, ordspil og forestillinger lynhurtigt og overraskende får os til at skifte fra én tankebane, fra én »forestillingsverden« til en anden, forestillinger, der kan ligge langt fra hinanden, men som i vitsen kobles sammen. I eksemplet *fyren for fyret* kobler *fyren* fra den formelle møde- og arbejdsituation, hvor man mindst af alt venter det, til privatlivets intimsfære og til et andet »semantisk script« med pikante og erotiske associationer. Og dét er ifølge Freud en ekstra »gevinst«, idet det pikante kommer ind ad bagvejen så at sige, ved en fortællelse, en *lapsus linguae*, a *slip of the tongue*, der på en uskyldig måde gør det »forbudte« tilladt og omgår »den indre censur«. Freud siger endda om »slibrige vitser«, at jo mere kultiveret selskabet er, jo større indre censur, og jo flere krav stilles der til vitsens form. »Slibrigheden« bliver nemlig kun tålt, når den er vittig: og »det virkemiddel, (vitsen) for det meste benytter sig af, er HENTYDNINGEN, dvs. SUBSTITUTION ved hjælp af en DETALJE, noget perifert, som tilhøreren i sin fantasi rekonstruerer til fuldstændig og direkte obscenitet«. Det er dejligt og sjovt at snyde censuren og autoriteten.

Fonetik
-n vs. -t

Morfologi
morfemet
-en vs. -et

Leksem
en fyr vs.
et fyr

Semantik
fyren: kæreste
fyret: olie-fyr
scripts: erotik
vs. teknik

Pragmatik
fyren:
overraskende
i samtalen
fyret:
forventeligt i
samtalen

Humor og latter

det »forbudte«
bliver »tilladt«

I vores eksempel er der tale om »substitution« af det absolutte sproglige minimum: fonemet *n* i stedet for *t*. Men det er nok til, at vi tilhørere rekonstruerer om ikke ligefrem en »obscenitet«, så dog en pikant sovekammersituation, som står i stærk kontrast til den professionelle mødesituation. Så: eksemplet underbygger, at Freud har ret, når han siger, at jo mindre sprogligt materiale, jo større er lystfølelsen og velbehaget ved humorhændelsen.

Et tankeeksperiment: Hvis det var en mandlig kollega, der i samme situation havde sagt: »Fyren gik i stå midt i nat«, havde reaktionen så været den samme? Havde der været en større forlegenhed og kun smil eller mere behersket latter, fordi tabuet i så fald havde været større?

Det gennemgående mønster på alle trin af beskrivelsen ovenfor er DOBBELTHEDEN, som det ses i figur 2.

Når humor ikke er sjov

Det er ikke altid, at en bemærkning, der bliver sagt for

Figur 2. Dobbeltheden.

sjov, overhovedet er sjov for modtageren. Ofte finder fx mand og hustru, at de ikke »deler humor«, ikke har samme »sans for humor«. Og mere grelt bliver det naturligvis, når man ikke deler »national humor« med sine samtalepartnere, som det fx kan opleves på internationale arbejdspladser i erhvervsliv og politik.

Hvorfor er danskerne ikke så sjove, som de selv tror?

I min bog med næsten samme titel: *Humorsocialisering. Hvorfor er danskerne (ikke) så sjove (som de selv tror)?* forklarer jeg en af de sproglige grunde til, at danskerne har svært ved at få deres to udbredte humorformer, *ironi* og *selvironi*, kommunikeret til ikkedanskere. Det danske sprog har nemlig nogle helt unikke udtryk til at signalere at »det, jeg her siger, er ment for sjov, hvad du jo nok kan regne ud«. Det er signaler, som danskerne bruger meget hyppigt, men som det kan være svært at udtrykke på andre sprog, hvor der ofte skal længere udtryk og omskrivninger til.

En yngre fransk forsker fortæller med følgende hændelse, hvor galt det kan gå. Han blev på sin danske arbejdsplads spurgt, hvorfor han dog ikke lærte dansk, og undskyldte sig med, at danskurset var overtegnet. Hans danske kollega replicerer rapt (på engelsk) at så må han hellere lade sig skille og gifte sig med en dansker. Havde danskeren talt dansk, er der stor sandsynlighed for at han ville have brugt et af de for dansk (og i en vis grad for norsk og svensk) så karakteristiske »samta-

lesmåord« *jo, nok, vel, vist, bare*, etc. Disse småord, som i Hansen og Heltofts *Grammatik over det Danske Sprog*, kaldes »dialogpartikler«, bruges i samtalen som »tolkningsinstrukser«, der signalerer en form for *INDFORSTÅETHED* mellem afsender og modtager.

I en situation som den beskrevne mellem franskmænden og danskeren er det sandsynligt, at den danske afsender ville have tilføjet et eller flere samtalesmåord:

Så må du jo (da, vel, vist, nok) hellere lade dig skille og gifte dig med en dansker.

Småordene er *REKURSIVE*, dvs. man kan kombinere flere af dem:

Så må du jo nok (vel nok, vist nok, da vist nok) hellere lade dig skille og gifte dig med en dansker.

Hvert småord har sin specifikke funktion i samtalen, som Hansen og Heltoft så fint beskriver, og danner, ikke mindst når de optræder sammen, et kompliceret væv af *INDFORSTÅETHED*. Fx kan danskeren ved at bruge *jo* markere at modtageren ikke kan sige »nej, jeg vil ikke lade mig skille«, fordi »du og jeg naturligvis ved, det ikke er alvorligt ment«. Bemærkningen er ment *IRONISK*, som et indforstået spil mellem ham og modtageren. Ved at bruge *jo* og/eller de andre småord ville afsender i det mindste over for en dansker kunne have taget brodden af det, franskmænden i situationen opfattede som en uforskammet indblanding i hans privatliv. En hændelse, der endte med at »traumatisere« ham og på sigt

gøre ham usikker på, om hans danske kolleger spøjte eller var alvorlige.

Hvorfor er humor så vigtig?

I skrivende stund, marts/april 2020, er verden hærget af coronakrisen, Danmark og mange andre lande er »lukket ned«, og der er ikke meget at grine af. Desto mere forløsende og varmende virkede den lille vits, der stod i en beskeden note i en dansk avis (og mange andre steder). Noten var et referat fra Goethe-Institutet om, at i Tyskland hamstrede man især pølse og ost, idet man indstillede sig på et *Wurst-Käse*-scenarie.

Men hvorfor denne glæde? Ikke bare er vitsen tysk og på tysk; den fortæller en tilsyneladende latterlig lille detalje i en yderst alvorlig situation. Forklaringen er, at vitsen bygger på et ordspil, som ligger lige til højrebenet for gode gamle Freud og hans forklaring på vitsens sproglige teknik. Vitsen sætter netop med stor »økonomi« – dvs. med et minimum af sproglig »substitution«, *Wurst* for *worst*, *Käse* for *case* – en lang række tankeassociationer i spil: hvor sjovt fx – for os danskere – og hvor typisk for tyskere – at de hamstrer pølse og ost (og ikke toiletpapir og gær). Og tankerækken aktiveres lynhurtigt, netop fordi materialet er så reduceret og økonomisk. Så sparer vi en masse psykisk energi, ville Freud sige, og narrer med et snuptag – og derfor med velbehag, smil og glæde – fortrængninger og tabuer: her og nu det tabu, at man ikke kan, bør og må gøre grin med og lave sjov i coronakrisen.

Men humoren i denne lille vits gør mere end det: Den lægger sig som balsam på sjælen og lindrer den angst, mange af os føler pga. coronaviruset. Den opfylder i al sin enkelthed kravet til »Den store Humor«, der som beskrevet af den danske psykolog og filosof Harald Høffding i bogen af samme navn fra 1916 er en livsindstilling der ser »livet som stort og småt«. Det lille tyske ordspil viser, med Høffdings ord, en overbærende og »medfølelse holdning til livets modsætninger«, og stiller sig med »humorens stille og lyse smil hensynsfuld og forstående over for, hvad livet medfører«.

Når Goethe-Institutet trækker pølse og ost fra hverdagslivet frem, så virker det som modgift til den store alvor, faren og frygten fremkalder. Da udtrykket *worst case scenario* endvidere kan siges at være et internationalt udtryk for »det værste, der overhovedet kan ske«, rækker den ud over lande- og sproggrænser og forener folk på tværs af nationale forskelle i udfordringerne med coronaviruset, ved at minde os om at livet netop består af »stort og småt«. Med humor spidder *Wurst-Käse* den kontrast, den »urimelighed«, der er mellem den dødbringende virus på den ene side og pølse og ost på den anden. Humoren hjælper os med andre ord, og – for at ende lidt højstemt – med Høffdings ord, med at overkomme »livets daglige trængsler« og de »modsigelser og modsætninger, vi har at kæmpe med«.

Lita Lundquist,
professor emeritus,
Copenhagen Business School

Mindeord til sprogpsykolog Lars Henriksen

»Vi kører videre«

Af Philip Thinggaard

Heldigvis nåede Lars Henriksen aldrig at lægge sig fast på, hvad sprog er for en størrelse. Det var han alt for dynamisk et menneske og fagperson til. Nu er han desværre ikke blandt os længere. Men hans sprogenergi kører videre, i de mange indtryk, han efterlader sig, og ikke mindst i hans tekster. En af hans vigtigste er *Sprog og tavshed*, hvor han udforsker sprogets rolle som isbryder på godt og ondt. Som sprog-menneske er Lars Henriksen nu formentlig et sted, hvor han – som han påpeger i samme tekst – kan »mærke sproget derfra hvor der ikke er sprog«.

Et simpelt kig på teksternes æggede titler åbner en smutvej til Lars Henriksens sprogforståelse og skrivekunst. Fænomenet smalltalk får en kærlig sprogpsykologisk behandling i hans *Ingenting – et undervurderet konversationsemne*. Han minder om behørig respekt for sproget i *Ordets bedrag*. Han udfordrer vores trang til at rette på hinanden i *Ordet sprogfejl er en sprogfejl*. En af Henriksens mange helte får en diskursanalyse med på vejen i *Jesus og sproghandlingen*. Blot for at nævne nogle stykker.

Jeg lærte Lars Henriksen at kende sent i hans liv. Faktisk var han allerede, som han kaldte sig, »folkepensioneret folkelingvist«. Fagligheden og sprogligheden brændte i den grad i ham. Det kunne alle mærke. Hvor møder man

lige en person, der elsker at føre lange og dybe samtaler om brugen af ordet »såkaldt«? Eller om semikolon? Eller om hvordan fagsprog opstår og vedligeholdes? Jeg var lige blevet færdig med sprogpsykologi på Københavns Universitet, et fag som Lars i sin tid var med til at forme. Mens jeg stadig fordøjede hovedretten (overstået speciale), kom denne Lars Henriksen ind fra højre som en anden sprogpsykologisk dessert! Og en dessert, der giver plads til behagelig overspisning. Lars så sproget som grænseløst. Som fag er sprogpsykologi ikke nemt at afgrænse, heller ikke for sprogpsykologer. Lars gjorde på én gang faget både nemmere og sværere at definere. Heldigvis.

Noget andet Lars kaldte sig selv var en gammel hippie. Idealerne fra ungdommen og tiden på Christiania forlod ham aldrig. Også heldigvis. Lars Henriksens sprogforståelse var derfor – i mangel af et bedre ord – antiautoritær. Autoriteten var sprogrevserne, de gamle græske grammatikere og andre med trang til at korrekse. Lars var ikke efter dem men undrede sig blot over, at de tilsyneladende ikke ønskede at forstå, hvorfor afvigelser opstår. Lars Henriksen undrede sig bare over disse såkaldte fejl, og især den vrede, de medfører. De måtte »pege på noget dybere«, med en anden formulering, han elskede. Lars fortalte flere gange stolt

om det afgørende øjeblik i studietiden på Københavns Universitet, hvor han gik op til sprogprofessor Erik Hansen og spurgte, hvorfor de mon sagde »han er større end jeg« på den anden side af Øresund. Professor Hansen måtte være student Henriksen svar skyldig. Heldigvis.

Det sidste års tid af Lars' liv talte vi mest i telefon sammen. Telefonsamtalerne begyndte som regel med, at han spurgte, om jeg havde noget til ham. Om jeg havde noget i sprogsposen, nogle godter ude fra det sprogsamfund, han selv var for svækket til at færdes rundt i. Han ville have eksempler. For ham var eksempler afgørende, når det gælder sprog. Ellers bliver det hurtigt for teoretisk. Et sikkert valg fra sprog-

posen var noget sprogligt spøjst eller opsigtsvækkende, jeg havde set på et skilt et sted. Lars Henriksen skrev faktisk en fin bog med titlen *Skilte* i mit fødeår 1978. For hvad sker der egentlig i os, tænkte han dengang, når vi ser et skilt med »Græsset må ikke betrædes«? Sprog og kommunikation er altid knyttet til en situation, til et eksempel.

Lars sluttede rituelt vores telefonsamtaler med afskedssalutten »Vi kører videre«. Med eller uden ham kører sproget i hvert fald videre. Lars Henriksen gjorde sit til, at det ikke kører fra os, og at vi ikke ender som dets tjenere, som han stilfærdigt advarer om i *Sprog og tavshed*. God læselyst.

*Philip Thinggaard,
selvstændig oversætter/tolk*

Min ven Lars Anton

Af Lars Brink

Vi blev født i samme år, i den samme by, af kultiverede forældre (det hed det). Vi mødtes på det samme universitet i 1964 og studerede de samme to fag, dansk og sprogpsykologi. Helt konkret mødtes vi til amanuensis Erik Hansens grammatiktimer. Vi var de eneste danskbegyndere, der var mere interesserede i sprog end i litteratur (adskillige nærede endda digterdrømme), alle andre blev først for alvor sproginteresserede i løbet af studiet.

Som følge heraf så vi ens på det meste, men én ting skilte. Lars A. mente,

at 1950'erne var et åndeligt forkrøblende årti, mens jeg mente, og mener, at 50'erne er danmarkshistoriens lykkeligste årti. Det kom sig sikkert delvis af, at han gik i en gammeldags »sort« drengeskole (jf. hidsatte skolehistorie), mens jeg gik i en blandet skole, der lagde mere vægt på det musiske end på karakterer og sport. (Vi tabte altid ved stævnerne i fodbold, men triumferede i indmarch!). Det betød også noget, at min far var eventyrer, mens Larses var politimand. Hans største anke mod 50'erne, var, at sex var

»voldsomt tabueret«. Hele den offentlige vibration, som han kaldte det (forældre, skole, radio), emanerede, at sex kun burde omtales og forekomme bag aflåste sovekammerdøre. Selv mente jeg, at de få rester af dronning Victorias tabuer kun gjorde sagen mere spændende.

I 1967 skiltes vore veje lidt. Lars A. sprang ud som hippie, mens Lars B. boede på et kollegium, der aldeles ikke var et kollektiv. Det store mærkeår for hám var 1967, hvor hippiebevægelsen startede både i USA og Danmark (ordet er ikke registreret før) – og ikke journalisternes evige 1968. Han blev også vred, når de samme journalister smækkede hippier og universitetsmarxister sammen i »ungdomsoprøret«. Hán og hippierne prædikede fred og fordragelighed (love & peace) og var religiøst søgende. Marxisterne søgte ikke, de hávde fundet og afventede en blodig revolution, idet de ikke mente, at »storkapitalen« frivilligt ville give magten fra sig.

Meget passende bosatte Lars sig i Christiania, og blev snart medlem af teatergruppen »Solvognen«. Gruppens store aktion fandt sted i 1974 ved juletid, hvor aktivisterne – vel efter devisen »al ejendom er tyveri« – forklådt som julemænd (undskyld: julepersoner) stormede Magasin du Nord og begyndte at forære de udstillede varer til glade husmødre (huspersoner?), der naturligvis troede, at det skete med direktionens velsignelse. Da politiet kom, fulgte de fredeligt med.

Det lyder flippet, men LA (som han, lig en vis storby, blev kaldt på Christia-

nia) var det modsatte. Han havde let til begejstring, men var uhyre skarp mht. sproglige og psykologiske detaljer, hvad også hans ansættelser ved Københavns, Århus' og Ålborgs universiteter antyder. De tre byer var stationer, sagde han, på hans lange rejse tilbage til Vesterhavet, hvor han som barn tilbragte alle ferier, og hvor han 14 år gammel (!) havde truffet sin første kæreste, en lokal fiskerpige. (50'erne var altså alligevel ikke kun mørke og afsavn). Til sidst nåede han frem. Her mødte han Elsa, med hvem han fik Sara, og derefter en vendelbo (»Jeg har mødt en engel. Den hedder Majbritt!«), med hvem han fik englebarnet Maja.

Hans faglige produktion er stor (bl.a. i *Mål og Mæle*). I en periode skrev han flere tusind korte etymologier til Kristeligt Dagblad. Han havde et ligeså stort skønlitterært forfatterskab, spredt for alle vinde i aviser og tidskrifter. I 1990 samlede jeg hans bedste »planetrapporter«, som de hed, og udgav dem i bogform. Det blev ingen kommerciel succes, men vi fik da to strålende anmeldelser fra sædvanligvis sure anmeldere. Bogen kan lånes på bibliotekerne under forfatternavnet Lars Chandresh, som han gerne benyttede. Også hans anden bog, *Jerakels Evangelium*, 2009, blev udgivet på beundreres initiativ.

Jeg ville gerne besværgе læserne til at nyde Lars Antons digtning lige så meget, som jeg selv nyder den. Men jeg kan kun henvise til folkebibliotekerne.

Lars Brink,
professor i nordisk sprog og litteratur

Sprog og tavshed

Af Lars Henriksen

Engang sidst i tresserne gik der en fyr rundt i de københavnske beatscener og sagde ikke et ord. Han kom og satte sig, røg med på piberne, drak af teen, men sagde aldrig noget. Man kunne godt mærke at han ikke var stum, for han gjorde ikke særlige forsøg på at kommunikere ved hjælp af fagter, og hans øjne var varme og rolige og vågne og fulgte med i hvad der foregik. Ingen vidste hvad han hed, men han har vel haft sig et øgenavn af en eller anden art. Men folk brød sig slet ikke om at han ikke sagde noget, de blev forvirrede og bange og aggressive. Engang imellem gik han ud og tog noget i køleskabet, men det gjorde bare situationen værre. For selv om de nok kunne regne ud at det var fordi han var sulten, så ville de have at han i ord sagde at han var sulten, så de kunne sige tilbage i ord at han da bare kunne gå ud i køleskabet og tage sig noget. Sådan ville de helst have det. Men han blev ved med at sige ingenting. Og nogle gange, når han var ude i køkkenet, snakkede de om hvad de skulle gøre, og hvordan de skulle blive af med ham.

En dag var han væk. Han var blevet indlagt på Skt. Hans, hvor en læge med hvid kittel og forstandig pande straks indså at fyren var paranoid. Han talte jo hele tiden om at han var bange for at andre mennesker var imod ham, helst ville være af med ham osv.

Ord er situationsopfattelser

Sådan kan det gå, hvis man ikke overholder en af samfundets vigtigste normer, nemlig: at sige noget. Man skal sige noget. Man skal sige de rigtige ord på de rigtige tidspunkter. Man kan ikke bare være sammen uden at yde noget, aflevere nogle ord. I de allerfleste situationstyper, måder mennesker er sammen på, er der indbygget en regel om at der skal foregå en transaktion af en eller anden art. Vi har altid en fornemmelse af hvad slags situation vi er i, og dermed hvilket »officielt« formål der er med situationen. Hvis man fx er til et møde, gælder der et konstant relevansniveau: Der skal hele tiden siges noget vigtigt lige meget af hvem. I de fleste situationstyper gælder det at der skal ske noget i social forstand, der skal foregå en sproglig udveksling. Sådan er normerne.

NORMERNE er et sæt regler der fortæller verden hvordan vi skal handle i forskellige situationer for ikke at virke påfaldende eller pinlige. Hvis man fx står i en købmandsbutik, kan man undgå pinligheder – dvs. at det sociale system bryder sammen – ved at sige fx: »Jeg vil gerne have en dåse grøntærter«. Hvis man er på besøg hos sine svigerforældre, kan man sige: »Jo tak, jeg vil da frygteligt gerne smage lidt mere fromage«, og hvis man er sammen

med sine venner kan man sige: »Pludselig kommer ham den langnæsedede fyr steppende med sin dårlige ånde og sin håndtaske, og så får den ellers ikke for lidt derudad. Temmelig psykisk scene, hvis jeg skal sige min mening« osv. osv. Ved at sige noget definerer man situationen socialt, stadfæster nogle roller.

Med ord skal situation signaleres

Ordene indeholder i sig en situationsopfattelse som man altså meddeler andre via de ord man bruger. Hvis man fx siger »du« til en der siger »De«, har man tilkendegivet at man opfatter situationen som mere afslappet og åben end den anden. I følgende samtale er emnet netop hvordan situationen skal defineres, hvad der er de rette kommunikationsbetingelser:

VOKSEN: Hvad hedder du, min lille ven?

BARN: Jeg hedder Søren, hvad hedder du?

VOKSEN: Ikke du, men De!

BARN: Hvis du siger »du«, siger jeg også »du«.

Tilsvarende med ubalancen i:

A: Jeg hedder Svend, hvad hedder du?

B: Jeg hedder generalkonsul Holm.

Ordene er altså et vigtigt middel til at meddele situationsopfattelse, hvilken slags social situationen man mener man befinder sig. På denne måde bliver de også en slags vibrationsskjold. Hvis to mennesker der ikke kender

hinanden, er på en lang tur sammen i elevator, bryder det spændingen i elevatorkassen hvis de kan få sprogde-monstreret deres roller og markeret deres forhold. Så er de nemlig passage-rer og ikke mere bare to sprognøgne mennesker ved siden af hinanden et sted i verden – det er nemlig alt for farligt.

En situation uden sprog – og dermed uden markeret situationsdefinition – er åben og mulighedsrig, man har ikke så mange regler at holde sig til og må tage personligt ansvar for hvad der sker, ikke bare socialt rolleansvar. Opmærksomheden kan hæfte sig ved ting som sproget ellers tramper ned, og der er ingen ord at gemme sig bag. Hvis derimod den ene passager siger: »Det er ellers noget varmt i dag«, så har vedkommende dermed angivet hvordan samtalen videre kan forløbe neutralt og distanceret. Det er et velkendt kommunikationslandskab, heriblandt ikke mindst reglerne for hvordan man skal afslutte. Derfor skal der helst hele tiden ske noget på det sproglige bevidsthedsniveau der nemlig slører hvad der sker på et højere, ikkesprogligt bevidsthedsniveau.

Hvis man ikke har sproget til at knægte situationen, bobler der alt for mange dimensioner frem. Når der opstår tavshed, siger man at der går en engel gennem stuen – men man la'r den sgu gå!

Sproget i selvsving

Sproget er bl.a. en social undskyldning for at se hinanden i øjnene. Det er jo nemlig svært at se et andet menneske i

øjnene uden at tale. Det er så svært at vi kun kan gøre det når vi kalder det kærlighed: »og de var så forelskede at de kunne sidde i timevis og se på hinanden uden at sige noget«. Det er derfor der er gods i det tilbud Bob Dylan giver: *If you want somebody you don't have to speak to, won't you come see me, Queen Jane*. Eller vi må gå på sensitræningskursus for at lære det, for at lære at undvære sproget. Det er sprogundervisning med modsat fortegn.

Men det kan også være fint at tale – hvis man ved hvad det er man gør, og hvis man bruger sproget som mulighed og ikke som tvang. Thi lige så fantastisk sproget kan fungere, lige så katastrofalt bliver det når det ikke kan holde op med at fungere.

I nogle situationer er det godt med en økse, det er lige den der giver den rette balance mellem mig og min omverden, fx et træ. Men hvis øksen er vokset fast i hånden på mig, så jeg pludselig ikke mere kan bruge min hånd til at save eller kæle eller spise med, så er det ikke længere nogen fordel. Og det er jo det der er sket med sproget, at vi har brugt det så meget og så udmærket at vi ikke mere kan lade være med at bruge det, men må gå til undervisning i tavshed. Via sproget kommunikerer vi så meget udad, på den ydre verdens betingelser, at vi må gøre os store anstrengelser for at kommunikere indad, fx meditere.

Slaver af sproget

Men man kan som sagt også bruge sproget godt. For ligesom det kan være bevidsthedsindskrænkende at tale –

fordi sproget dækker alle de andre kanaler til – så kan det også være bevidsthedsudvidende. Man kan udtrykke sig, stå frem for et andet menneske med sit svar på eksistensen, med sin balance med verden. Man kan pege på ting der ikke er til stede, og lede den andens bevidsthed. Man kan berige den anden med oplevelser han eller hun ikke har. Sproget er en forlængelse af vores allesammens øjne og ører.

Hvis man hele tiden mærker sproget derfra hvor der ikke er sprog, har føling med hvad der sker i situationen udover på ordplanet, så kan man føre nogle helt dejlige samtaler. Lykken er at tale om Fåborg sømandskirke og vide at det i virkeligheden er noget helt andet der (også) foregår!

Sproget kan bruges til så meget godt, men det er vigtigt at det er os der bruger det, og ikke det der bruger os – og det er jo desværre sådan det er gået. Vi tror så meget på ordene, sidder så fast i vores sprogskabte virkelighed at sproget er gået hen og er blevet en hindring for os. Vi har fået en herre i stedet for en tjener – og derfor er tavsheden blevet tabu.

Lars Henriksen,
sprogpsykolog, ph.d.

Svar på Sprogviden fra bagsiden

1. *Tagalog*, som altså ikke er et programmeringssprog, er national-sprog i Indonesien.
2. *Karaoke* er direkte oversat et 'tomt orkester' (man synger til en allerede indspillet melodi). Fænomenet er meget udbredt i hele Østasien.
3. Indonesien var længe domineret af Holland, og derfor spillede nederlandsk en vigtig rolle i området.
4. Vietnamesisk har i århundreder brugt det latinske alfabet, som af portugisiske missionærer blev suppleret med forskellige tegn, der markerer både vokalkvalitet og toner.
5. I Nordkorea er der en aktiv politik mod påvirkning af sproget udefra. Ikke bare fra engelsk, men også fx fra det store dominerende nabo-sprog kinesisk.
6. Ca. 125 mio. har japansk som modersmål.
7. Ja, alle tre sprog er tonesprog, dvs. tonegangen alene kan være betydningssadskillende (lidt ligesom det danske stød i *vend over for ven*).

8. Filippinerne var indtil 1898 en spansk koloni – landet er opkaldt efter Filip den 2. af Spanien. Derfor spillede spansk længe en vigtig rolle.
9. En *austriacisme* er et sprogligt træk, der er særligt for Østrig, og har altså intet med dette tema at gøre!
10. Østasien regnes som mere diplomatiske og neutralt end Fjernøsten.
11. *Kim* er mandens slægtsnavn (som det ses her en mere præcis betegnelse end efternavn) – formentlig det mest udbredte i verden.
12. *Tora* betyder 'tiger' på japansk og var kodeordet for et angreb.
13. Sinoologer beskæftiger sig med kinesisk sprog.
14. *Nihongo* er japanernes egen betegnelse for japansk.
15. Sproget er malajisk.
16. *Khmer* er et synonym for cambodiansk.
17. Vietnamesisk besidder meget få bøjningsræk.
18. Spillet er i vesten bedre kendt som *sudoku*.

Velkommen i Mål og Mæle!

Et radikalt eksempel på hadetale

Vi mennesker kan blive afmægtige, fx når andre er uenige med os og bare ikke vil dele vores holdninger, selv om de for os er både soleklart og indlysende rigtige. I sådan nogle situationer griber visse forstyrrede eller blot uciviliserede elementer til vold; indimellem sågar med offerets tilsigtede død til følge. Man kan sige, at deres handling er et udtryk for, at de ikke har opnået, hvad de ønskede, med sproget som redskab – selv om sproget, hvis det anvendes sofistikeret, dygtigt og strategisk, kan bruges til at opnå virkelige mange væsentlige ting i livet, fx en kæreste, et arbejde, politisk magt, rigdom etc. Det er talehandlingsteoretikeren John Searles såkaldte *direktive funktion*, som sproget har ved siden af en række andre basistalehandlingsfunktioner som fx *ekspressivitet* (at give udtryk for en indre tilstand).

Når jeg ser en graffiti som den på s. 31 afbildede, bliver jeg bekymret. For det er jo et eksempel på såkaldt *hate speech*, hadetale. Selv om det i princip også bare kan være et relativt naivt og harmløst udtryk for en ekspressiv talehandling, så er det efterhånden velkendt, at sprog kan forberede forbrydelser. Hvis man fx kalder politifolk for *hipo'er*, *pansersvin* eller *fascistlakajer*, så gør man det nemmere for sig selv og andre at overskride grænser, man forhåbentlig er opdraget til ikke at overskride, fx at kaste tunge sten og

brændende genstande efter disse tjenestemænd, som man sprogligt har frakendt retten til menneskeværdighed til fordel for en ondsindet funktion, med risiko for deres liv og legeme til følge.

På samme måde kaldte nazisterne jøder for *utøj*, *rotter* og *kræftsvulster*, mens japanerne kaldte indbyggerne i de af dem besatte områder for *træstammer*, hvad der i dag hos visse grupper ville appellere til deres beskyttertrang (jf. de såkaldte »trækrammere«). I disse aggressorers sprog var betegnelserne tværtimod nærmest pligt til og legitimation af grusomheder. Motivet bag den japanske betegnelse var, at »fjenden« (koreanere, kinesere m.fl.) var underudviklede bønder med solbrændt og -garvet hud, ligesom bark, og derfor intet værd. Selv var japanerne i deres egen selvforståelse et herrefolk med lys og silkeagtig hud.

Vi har i historiens løb været vidne til både serie- og masse mord på grund af etnie (genocid), religion (religiocid?) og klasse (stratocid?). Men hvad lægger had til hele menneskeheden op til? Kollektivt selvmord eller fuldstændig udryddelse af menneskeheden? Og hvad kalder vi denne ambition? Man kan i første fald håbe, at menneskehaderne starter med sig selv, og at vi andre får lov at træffe et valg. Hvis ikke, og det er nok det sandsynligste,

»FUCK THE HUMAN RACE!!«. Fra byggeplads i Valby. Foto: Ken Farø.

kan man frygte det værste. Når folk kan begå selvmord og trække flest muligt med sig i døden af andre men strukturelt lignende motiver, kan man også forestille sig (kvantitativt) langt værre scenarier i den rene, radikale tankes navn. Jeg skal ikke komme med nogen gode ideer her.

»Wehret den Anfängen!«, som det så præcist hedder på tysk: Stands det i opløbet. Forhåbentlig bliver denne misantropiske graffiti fjernet snarest muligt eller verbet i det mindste overmalet med Love. Er der en maler til stede?

KF

Sprogviden: fjernøstlige sprog

1. I hvilket land tales *tagalog* primært?
2. Hvilket japansk importord i dansk kan oversættes direkte med »tomt orkester«?
3. Hvilket europæisk sprog var i kolonitiden især dominerende i Indonesien?
4. Hvilket alfabet skrives vietnamesisk med?
5. Hvilken variant af koreansk er mest afvisende over for sproglig import, sydkoreansk eller nordkoreansk?
6. Omtrent hvor mange har japansk som modersmål? (a) 25 mio.; (b) 75 mio.; (c) 125 mio.?
7. Er både thai, vietnamesisk og kinesisk tonesprog?
8. Hvilket europæisk sprog var i kolonitiden dominerende i Filippinerne?
9. Hvad er en *austriacisme*?
10. Hvilken mere politisk korrekt betegnelse kan anvendes i stedet for *Fjernøsten*?
11. Hvad er *Kim Jong-uns* slægtsnavn?
12. Hvad betyder *tora!*, som de japanske selvmordspiloter råbte, når de angreb deres mål under 2. verdenskrig?
13. Hvilket sprog beskæftiger en sinolog sig med?
14. Hvilket sprog hedder på sproget selv *nihongo*?
15. Hvilket austronesisk sprog tales i bl.a. Malaysia, Singapore, Brunei, på Sumatra og Java?
16. Hvad kalder man også sproget *khmer*?
17. Er vietnamesisk rigt eller fattigt på bøjning?
18. Under hvilken kortform er det japanske tidsfordriv *sūji wa dokushin ni kagiru* bedre kendt (gengivet nedenfor)?

数独